

JONAS SOLSBERIETIS

JONO SOLSBERIEČIO POLIKRATIKAS ARBA APIE DVARIŠKIŲ PRAMOGAS IR FILOSOFŲ UŽSIĖMIMUS

John of Salisbury's Policraticus or On the Frivolities
of Courtiers and the Footprints of Philosophers

PROLOGAS

Visų malonių dalykų maloniausias yra rašto vaisius, nes apsaugo nuo slegiančių vietos ir laiko ribų, suburia draugus, palaiko jų santykius ir neleidžia, kad patirties verti dalykai liktų nepastebėti. Juk ir menai pražūtų, įstatymai išnyktų, tikėjimo ir visos aliai vienos religijos tarnystės žlugtų, ir pats teisingas iškalbos naudojimas būtų apleistas, jeigu dieviškoji užuojauta kaip vaistą nuo žmogiškojo silpnumo mirtingiesiems naudojimąsi raidėmis nebūtų parūpinusi. Protėvių darbų pavyzdžiai, kurie yra dorumo paskata ir palaikymas, visiškai nieko neįkvėptų ir neskatintų, jeigu uolus rašytojų rūpestis ir tinginystę nugalintis jų stropumas būsimoms kartoms būtų pavyzdžių neperduotų.

Jei iš tiesų gyvenimo trumpumas, supratimo lėtumas, neveiklumo abejingumas ir užsiėmimo bergždumas leidžia mums nedaug sužinoti, tai net ir tai tuojau pat iš sielos atima ir nusineša žinojimo apgavikas, atminties patėvis užmaršumas. Juk kas žinotų apie Aleksandrą arba Cezarį, kas stebėtusi stoikais arba peripatetikais, jeigu rašytojai nebūtų prisiminimų apie juos užrašę? Kas sektų apaštalų ir pranašų pėdsakais, jeigu būsimosioms kartoms jie nebūtų šventaisiais rašmenimis paženklinti?

Triumfo arkos tik tada garsina didžiųjų vyrų šlovę, kai ant jų iškaltas užrašas pasako, kodėl ir kam jos buvo pastatytos. Šitaip žiūrovas tik iš užrašo kaip trium-

RAKTAŽODŽIAI: Jonas Solsberietis, Polikratikas, pramogos, filosofija, raštas, šlovė, ydos.

KEY WORDS: John of Salisbury, Policraticus, frivolities, philosophy, writing, glory, vices.

fatorių atpažįsta mūsų Britanijos pagimdytą tėvynės išvaduotoją, taikos skleidėją Konstantiną. Juk niekas niekada negarsėtų tvaria šlove, jeigu jis pats arba kas nors kitas jos nebūtų aprašęs. Nedaug laiko turėtų praeiti, kad kvailio šlovė prilygtų imperatoriaus šlovei, nebent abiejų atminimą metraštininkų labdara pratęstų. Kiek daug ir kokių didžiųjų buvo karalių, apie kuriuos dabar niekas nekalba ir nemąsto? Todėl tiems, kurie siekia šlovės, nėra geresnio patarimo kaip pelnyti išsilavinusių vyrų ir rašytojų palankumą. Juk niekam nenaudingi būtų nuolatinės tamsos apsupti jų šaunūs darbai, jeigu nebūtų raidžių šviesa nušviesti. Kiekvienas kaip nors kitaip pelnytas pritarimas arba pašlovinimas niekuo nesiskiria nuo tų plojimų, kuriuos vaidinimo metu gauna Echonė: jie baigiasi ten pat, kur prasideda.

Be to, iš raštų tikrai galima pasisemti sielvarte paguodos, darbuose poilsio, skurde pasitenkinimo, turtuose ir malonumuose saiko, nes saldžiu ir nuostabiu malonumu siela vaduojama iš ydų nelaisvės ir dargi nelaimėje maloniai gaivinama, kai savo įžvalgumą nukreipia į naudingą skaitymo ir rašymo veiklą. Tarp visų žmogiškų užsiėmimų nerasi nė vieno mielesnio ar naudingesnio, išskyrus galbūt tą, Dievo valia skirtą pamaldumą, prašant pokalbio su Dievu arba meilės išplėsta širdimi į sielą priimant Dievą ir Jo didžius darbus savyje lyg kad mąstymo galia svarstant. Patikėk patyrusiu, kad visas pasaulio saldumas, su šiuo užsiėmimu palygintas, yra kartus. Ir taip yra dar labiau tam, kuris yra jautresnis ir remiasi grynais nesugadinto pagavaus proto sprendimais.

Todėl nedera stebėtis, kodėl nepasinaudojau tavo patarimu kilti kai kuriomis laiptų pakopomis, kuriomis dabar kylama. Kodėl man nerūpi didieji dvaro reikalai, tau atsakysiu žodžiais Isokrato, kuris, draugų paklaustas, kodėl neužsiima forumo reikalais, atsakė: *Ką toji vieta žino, aš nežinau. Ką aš žinau, toji vieta nežino* (Macrobii 1560: liber VII, 1), nes aš niekinu tai, kas dvaro veikėjams rūpi, o tai, kas man rūpi, jie niekina. Labiau dera stebėtis, kodėl neperkirtau arba nenutraukiau virvės – jeigu kitaip išsipainioti nebuvo galima, – kuri praeityje mane taip ilgai laikė ir vis dar tebelaiko tokioje vergiškoje dvaro pramogų nelaisvėje.

Mane, ilgai besiruošusį kitokiam gyvenimui, liūdina tai, kad jau beveik dvylika metų tuščiai praleidau: juk maitintam vaisingu šventosios filosofijos pienu, o vėliau nuo krūties nujunkytam, labiau tiktų leisti laiką filosofuojančiųjų draugijoje negu pramogaujančiųjų kompanijoje. Jaučiu, kad ir tu esi panašioje padėtyje, nebent teisingesnėje ir garbingesnėje, nes darai tai, kas tinkama, visada nepajudinamai stovėdamas ant tvirto dorybės pamato, nesijaudindamas dėl tuščių dalykų ir nesivaikydamas malonumų, bet įsakinėdamas pačiai tuštybei, kuri valdo pasaulį. Todėl tuo metu, kai įvairios provincijos tave visaip šlovina tarsi statydamos tau triumfo arką, aš, vyras plebėjas, savo tiesmuka šios knygos iškalba tarsi džeržgiančiais švilpynės garsais tave šloviniu lyg pridėdamas akmenėlį prie tavo šlovės kalno ir žinodamas, kad nors ji neturi malonumą teikiančio grakštumo, tačiau iš atsidavimo parašyta negali nepatikti.

Joje rašoma apie dvariškių pramogas, ypač apie tas, kurios yra žalingesnės. Joje rašoma ir apie filosofų paliktus pėdsakus; kuriais iš jų verta žengti, o kurių reikia

vengti – paliekama išmintingo žmogaus sprendimui. O kad niekam nebūtų pakenkta, tą knygą reikia skirti tam, kuriam negalima įtarti esant būdinga jokios tuštybės, tau, pavyzdgingiausiam mūsų laikų vyrui, ją dera dedikuoti; ir kad būtų parodyta tai, kas tokių kaip aš yra peiktina. Juk savo kvailystes atpažinęs skaitytojas ar klausytojas joje esantį pamokymą priims į savo sielą: juk, pakeitus vardą, pasakojimas apie jį kalba; ypač kad visi žinos, kokia daugybe rimtų darbų tu nuolatos esi užsiėmęs. Juk Seneka, patarinėdamas savo Liucilijui, moko ir kitus žmones. Jeronimas rašo Okeanui ir Pamachijui, bet kartu ir daugelio kitų asmenų nesaikingumą pažaboja.

Tačiau jei kas nors norėtų pateisinti meilikautojo daromas kvailystes, turėtų įvertinti kvailiojimo laiką, ir (jeigu jis yra išmintingas) apie tai, kas pasakyta, turėtų spręsti atsižvelgdamas į pasakymo priežastis. Bet jei kam nors pasirodytų, kad žodžiai skamba per šurkščiai, jis turėtų žinoti, kad jie tikrai pasakyti ne apie jį, bet apie mane ir į mane panašius, tuos, kurie geidžia kartu su manimi pasitaisyti, arba apie mirusius, kurie visiems priekaištams yra abejingi. Juk žinoma, kad Achilo nesėkmė dabar jau nieko nebejudina, todėl dabartinė žmonių karta bus pataisyta, praeitį vertinant taip, kaip ji to nusipelno. Taip Horacijus, norėdamas pasitaisyti, gruodžio mėnesiais savo vergams leisdavo naudotis laisve:

Kiekvieną jo ydą klastingasis Flakas primena besijuokiančiam draugui
ir jo paties leidimu jo sieloje žaidžia (Persi 1843: Satura I, 115–116).

O tai, kas įvairių autorių veikaluose liečia mūsų reikalo esmę, iš atminties paminėjau, kartais nenurodydamas jų autorių vardų ne tik dėl to, kad tau, taip plačiai apskaičiui, jie yra žinomi, bet ir dėl to, kad mažiau išprususius paskatinčiau įdėmiau skaityti. Jeigu tuose dalykuose kas nors tolėliau nuo tikrojo tikėjimo nutolsta, esu tikras, kad man už tai bus atleista, nes aš nežadu, jog viskas, kas čia parašyta, yra tikra, bet tai, kas tikra, ir tai, kas melaginga, įtraukta, kad tarnautų skaitytojų naudai. Ir aš nesu toks neišmanėlis, kad už tiesą laikyčiau pasakojimą, kaip sparnuotas paukštis su vėžliu kalbėjosi arba kaip kaimo pelė miesto pelę priėmė pasisvečiuoti savo varganame būste ir t. t., bet neabejoju, kad tokie pramanai tarnauja pamokymui. Tie dalykai, kuriais dažniausiai naudojuosi, yra svetimi, o tai, kas visur gerai pasakyta, priklauso man, ir tas savo mintis išreiškiu kartais santrumomis, o kartais patikimai ir užtikrintai išsakau svetimais žodžiais.

Ir kadangi jau pradėjau atskleidinėti savo sumanymo paslaptis, tai dabar dar labiau apnuoginsiu savo įžūlumą. Visus, kurie žodžiais ir darbais man atrodo esą filosofai, pasitelkiau kaip savo valdinius, ir dar daugiau, netgi kaip vergus, kurie savo pamokymais mane nuo šmeižikų gina, nes ir aš juos giriu kaip autorius. Juk aš nemačiau nei Aleksandro, nei Cezario, negirdėjau Sokrato arba Zenono, Platono arba Aristotelio pokalbių, tačiau iš jų ir kitų, vienodai man nepažįstamų autorių, paėmiau daugybę skaitytojams naudingų dalykų. Kad neatrodyčiau mėgstančiu ginčytis, kad nebūčiau apkaltintas piktnaudžiaujantis melu ir kad nuraminčiau pavyduolius, nes ir aš turiu savo Kornifikiją (Virgilijaus šmeižikas) ir Lanviną (ži-

nomas pavyduolis, Terencijo amžininkas), atvirai prisipažįstu esąs kaltas melavimu, nes Biblijoje parašyta, kad *visi žmonės – melagiai* (Ps 116, 11). Todėl tenesitiki mūsų Lanvinas, kad jo plati krūtinė, išpampęs pilvas, ištinęs ir išraudęs veidas bei akiplėšiškas, tuščiakalbis liežuvis, visada labiau pasiruošęs žlugdyti svetimus, negu taisyti savus, jį išgelbės. Kas jis yra, aš pasakysiu, jeigu jis nesiliaus užgauliojęs. Tada jis aiškiai supras, kad solidus amžius nesuteikia ir neišsaugo geros reputacijos. Bet jeigu jis parodys ir įrodys mano argumentų arba patarimų melagingumą, aš, net prieš žodžių skatinamas, nevensiu pasitaisyti. Priešingai, draugu vadinsiu kiekvieną, kuris ištaisys mano klaidą.

Jeigu pasirodytų, jog kuris nors autorius rašo kitaip, negu aš, tai dėl to nedera manęs kaltinti meluojant, nes karo reikaluose aš remiuosi istorikais, kurie dažnai vienas kitam prieštarauja, o filosofijos dalykuose vadovaujuosi akademikais, kurie nurodo, kad pasirinktina tai, kas atrodo tikėtiniausia. Ir man ne gėda prisipažinti, kad tuose reikaluose, kurie išmintingam žmogui atrodo abejotini, ištikimai seku akademikų pėdomis. Ir nors atrodo, kad ši filosofijos mokykla visus dalykus padarė abejotinus, tačiau jokia kita mokykla nėra taip smarkiai atsidavusi tiesos tyrimui. Be to, Ciceronas, kuris senatvėje tapo jos šalininku, savo autoritetu liudija, kad jokia kita filosofijos mokykla nėra palankesnė pažangai. Todėl tų pasisakymų apie apvaizdą, likimą, laisvą apsisprendimą ir panašius dalykus atžvilgiu man yra artimesnis akademikų požiūris negu lengvabūdiški teiginiai tų, kurie apie abejotinus dalykus neapgalvotai kalba. Be to, kartais aš naudojuosi Rašto liudijimais kaip puikia minčių aiškinimo priemone. Tačiau tai darau ne taip, kad kas nors priešinga tikėjimui ir geriems papročiams iš to kiltų, o taip, kad tiek naujas, tiek senas mintis nekinantį tiesa gimdytų. *Ne visos iš veido vienodos, Betgi ir skiriamos nedaug, kaip sesėms tikrosioms pritinka* (Ovidijus 1979: 35).

Viskas palikta tavo tyrimui, kad didesnė ir teisingesnė garbė atitektų tau už klaidų ištaisymą, negu man už parašymą. Tai, kad skirtingos knygos dalys nevienodai gerai parašytos, lėmė įvairūs mano užsiėmimai dvare, dėl kurių kartais sunkiai raskdavau laiko rašyti. Tačiau tuo metu, kai tu buvai užsiėmęs Tulūzos apsiaustimi¹, aš, trumpam nusišalinęs nuo dvariškių tuščių užsiėmimų, pradėjau rašyti, manydamas, kad *laisvalaikis neužsiimant mokslais yra mirtis ir gyvo žmogaus palaidojimas* (Seneka 1986: 237)². Jei kas nors drauge su Lanvinu šmeižtų nežinomą arba pramanytą autorių, tai tegul kaltina Platoną, Cicerono *Afrikiečio sapną* ir tuos filosofus, kurie saturnalijose dalyvauja, arba palankiai žiūri į mūsų rašytojų pramanus, jeigu jie valstybės labai tarnauja. Be to, visomis savo galiomis skaitytojo ir klausytojo nuolankiai prašau savo maldose Tėvą prašyti pasigailėjimo man ir melsti, kad gaučiau atleidimą už klaidas, kurių, uoliai dirbdamas, padariau didžiulę daugybę. Juk ir aš, tikiuosi, priklausau visiems tiems, kurie bijo Dievo. Juk ir aš pakaitomis širdimi ir balsu meldžiuosi už stokojančiuosius, kad mūsų darbus ir mintis visagalis ir gailėstingas Dievas nuo paklydimų apsaugotų ir kad didžiojo teismo angelai savo dvasia teiktųsi apšviesti mūsų protus, kad ydingų žmonių klaidos mūsų neužvaldytų.

Literatūra

Macrobius *Aurelius Theodosius*. 1560. *Saturnalium Libri Septem*. Lyon: Paganum. <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Macrobios/Saturnalia/7*.html> [žr. 2021 02 26]

Ovidijus. 1979. *Metamorfozės*. Iš lotynų k. vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Mintis.

Persi Auli Flacci. 1843. *Saturae*. Ed. Otto Jahn. Leipzig: Breitkopf. <<https://www.thelatinlibrary.com/persius.html#V>> [žr. 2021 02 26]

Seneka. 1986. *Laiškai Liucilijui*. Iš lotynų k. vertė Dalia Dilytė. Vilnius: Mintis.

Nuorodos

¹ 1159 m. Tomas Beketas (Thomas Becket), Britanijos karalystės kancleris, organizavo Tulūzos apsiaustį, kuriai vadovavo karalius Henrikas II.

² *Laisvalaikis neužiimant mokslais yra mirtis ir gyvo žmogaus palaidojimas.*

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Ioannis Saresberiensis episcopi Carnotensis Policratici sive De nugis curialium et vestigiis philosophorum libri 8; recognovit et prolegomenis, apparatus critico, commentario, indicibus instruxit Clemens C.I. Webb*. 1909. Oxonii E Typographeo Clarendoniano <<https://archive.org/details/ioannissaresberi01johmuoft/page/n13/mode/2up>> [žr. 2021 02 26]